

מאור הזית

דברי תורה משלח מערכת מכון עלה זית

שנה ב: גליון מז | שבת קודש פרשת כי תצא | ט' אלול ה'תשפ"ו

מאור התוכחה

השבת הנדחים לאביהם שבשמים

לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם וגו' לא תראה את חמור אחיך או שורו נופלים בדרך והתעלמת מהם וגו' (כב, א-ד).

פסוקים אלו עוסקים במצות השבת אבידה ובמצות טעינה, אולם כידוע התורה הקדושה נדרשת בדרך פרד"ס, וניתן לגלות במעמקי הפסוקים דרך חיים ותוכחת מוסר. בספר אור החיים הק' דרש פסוקים אלו על דרך הרמז, שהם עוסקים במצות התוכחה, והשבת אחים תועים אל אביהם שבשמים. בעמדנו בחודש אלול, אשר הוא מיוחד לעבודת התשובה והכנת הלב לקראת הימים הנוראים הבעל"ט, דבר בעתו מה טוב להציג בפני הקוראים את דברי קדשו, המעוררים את לב האדם שלא להסתפק רק בחיפוש דרכיו ותיקון מעשיו, אלא להשתדל להשפיע גם על אחרים ולעורר אותם לתשובה שלימה, כפי שתשיג ידו.

האור החיים הק' מבאר שהפסוק מדבר בחיוב המוטל על הצדיקים להוכיח את העוברים על פי ה' ולהשיבם אליו. וזהו מאמר הפסוק "לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם", כי הקב"ה והצדיקים נקראים אחים כביכול, והעוברים את פי ה' הרי הם נמשלו כבהמות נדמו, ולאידך גיסא הרי הם במעלת בני ישראל שנקראו צאן קדשים, והפסוק

צילום עמוד מדפוס ראשון של ספר אור החיים על התורה ויציאת תנ"כ

מצוה את הצדיק, שלא יראה את שור אחיו או את שיו, כלומר את צאנו של הקב"ה שנקרא כביכול אחיו של הצדיק, נדחים בדרך ומתרחקים מעליו, ויתעלם מכך, אלא "השב תשיבם לאחיך", שיעשה כל אשר בידו להשיבם אל הקב"ה. וכפל הלשון "השב תשיבם" הוא, שבתחילה "השב", ששיבם אל דרך הטוב, ועל ידי זה יתקיים "תשיבם לאחיך", שיתקרבו לאביהם שבשמים.

והמשך הפסוקים כך הוא נדרש, "ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו", שבזמן הגלות האחרון, אשר הוא בגדר "לא קרוב אחיך", שהגאולה השלימה וגילוי כבוד מלכותו יתברך רחוקים מאתנו, ועל דרך לשון הפסוק (במדבר כד, יז) "אשורנו ולא קרוב" הנאמר על הגאולה השלימה, וגם הוא בגדר "ולא ידעתו", שנסתם חזון ואין אנו יודעים מתי קץ הפלאות, אשר דבר זה בכוחו לגרום לריחוק הלבבות מן האמונה השלימה, אזי "ואספתו אל תוך ביתך", צריך הצדיק למשוך את כולם לבית המדרש, לנטוע בלבם אמונת אומן וללמדם אורחות חיים לבל ינטו רגליהם מדרך הישר, "והיה עמך עד דרוש אחיך אותו", עד ישקיף ה' וירא ויתרצה לגאלנו, "והשבותו לו", והרי זה כאילו השיב אל הקב"ה בנים אובדים. לפי שהשומר על הקרובים לבל יתרחקו, מעלה עליו הכתוב כאילו השיב את הרחוקים, ושכרו גדול עד מאד.

ובאופן נוסף פירש את סיום הפסוק "והיה עמך עד דרוש אחיך אותו והשבותו לו", שצריך הצדיק להשתדל להריץ תורה המשך בעמוד 2

הגאון רבי חיים בן עטר זצ"ל (1696-1743)

נולד בסאלי שבמרוקו לאביו רבי משה זצ"ל. בגיל צעיר החל ללמוד תורה אצל אבי אביו, רבי חיים בן עטר הזקן, והוא היה לרבו. נשא לאשה את בתו של קרובו רבי משה בן עטר, לאחר נישואיו נתמנה לדרשן בעירו סאלי ועמד בראשות ישיבה. בהמשך עבר להתגורר בעיר פאס שבמרוקו והרביץ שם תורה לתלמידים. בשנת תצ"ח החליט לעלות לארץ ישראל. בדרכו עבר בליוורנו שבאיטליה והדפיס שם חלק מספריו. בסוף שנת תק"א הגיע לארץ ישראל. בתחילה ישב בערי הגליל ולאחר כשנה עבר לירושלים בלוויית תלמידיו והקים שם ישיבה, אליה נהרו גדולי החכמים שבירושלים. גדול תלמידיו שם היה החיד"א, אשר כותב עליו בספרו "שם הגדולים" בערכו: "ואני הצעיר זכיתי והייתי בישיבתו הרמתה, ועיני ראו גדולת תורתו, עוקר הרי הרים, וקדושתו הפלא ופלא, ולפי דורנו היה לב הרב מבעית בתלמוד והיה כמעין המתגבר וכו', וחכמתו ניכרת מספריו, אך זה אחד מחכמתו ורוחב לבו וחורפתו הפלא ופלא, וחופף עליו כל היום סדר קדושה והבדלה מעניגי העולם הזה, ורבו עוזו נוראותיו". נתפרסם לדורות כאחד מגדולי האחרונים, בהלכה ובדרוש. ספרו המפורסם הוא "אור החיים" על חמשה חומשי תורה, כמו כן חיבר את הספרים: "ראשון לציון" על הנ"ך ועל הש"ס, "חפץ ה'" על אגדות הש"ס, "פרי תאר" על שו"ע יו"ד. נפטר בגיל 47 בט"ו תמוז תק"ג ונטמן בהר הזיתים.

מאור הבכורה

דין פי שנים רמז בתביבת "בכר"

את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים (כא, יז).

הגר"א אמר בזה רמז נאה, שבתביבת "בכר" רמז הדין של פי שנים, כי האותיות של תביבת "בכר", אשר היא כתובה בתורה בלא ו', כפולות הנה במנין. כי הלא כ"ב אותיות א"ב נחלקות במנין ליחידות, עשרות ומאות. האותיות אשר מא' עד י' שוות הנה למספרים שמאחד עד עשר, האותיות אשר מ' עד ק' שוות לעשרות, והאותיות אשר מק' עד ת' שוות למאות. והאות ב' מתיבת "בכר" מנינה שנים, והיא הכפולה שביחידות, האות כ' מנינה עשרים, והיא הכפולה שבעשרות, והאות ר' מנינה מאתיים, והיא הכפולה שבמאות. נמצא שתיבת "בכר" כולה מורכבת מכל האותיות הכפולות, והדבר רומז על חלק פי שנים שנוטל הבכור.

(פנינים משלח הגר"א)

מאור השליטה Do No Harm

כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֵיבֶיךָ וַיִּתְּנֶנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׂבִיּוֹ. (כא, י)

The Meshech Chochmah observes that the Torah permits a *yefas to'ar* only in the wake of absolute victory—a campaign in which Bnei Yisroel took captives and none of their own remained in enemy hands. This is the meaning of “ונתנו ה' אלקיך בידך,” Hashem has delivered the enemy entirely into their hands. Only then may a *yefas to'ar* be taken.

The reason, writes Rav Meir Simchah, is that when the enemy holds captives of its own, the customary course is to exchange them. A soldier who takes a *yefas to'ar* as his wife has removed her from that exchange, and one of his own is left to languish in enemy hands on her account.

Yet the allowance of *yefas to'ar* itself rests on a concession to human weakness. Rashi, citing Chazal, traces it to the principle “לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע,” in the heat of war a soldier may be unable to restrain himself, and had the Torah not permitted her, he might take her regardless. The Meshech Chochmah himself, in *parshas Noach* (Bereishis 9:7, p. 128–129 in the Aleh Zayis edition),

Rav Uren Reich shlita speaking at the Centennial Yahrzeit of Rav Meir Simchah Hakohen, hosted by Machon Aleh Zayis

explains the allowance in precisely these terms. Amid the surge of emotion and exultation that accompanies a victorious campaign, “Hashem knew that it is unlikely that the soldier will successfully withstand the passions,” and the Torah therefore permitted even a married *yefas to'ar*.

If so, what difference does it make whether his brethren are languishing in a foreign prison? If an outright *issur* cannot restrain him, why should the prospect of a prisoner exchange?

Reb Gershon Tennenbaum suggested that we can perhaps extrapolate from this Meshech Chochmah that even where a person cannot ordinarily control his passions, he can control them—and is expected to control them—when indulging those passions would harm others. There are circumstances in which *yiras chet* alone may not hold a person back; the knowledge that he could bring harm

to his family or his brethren should be enough to give him the control he otherwise lacks.

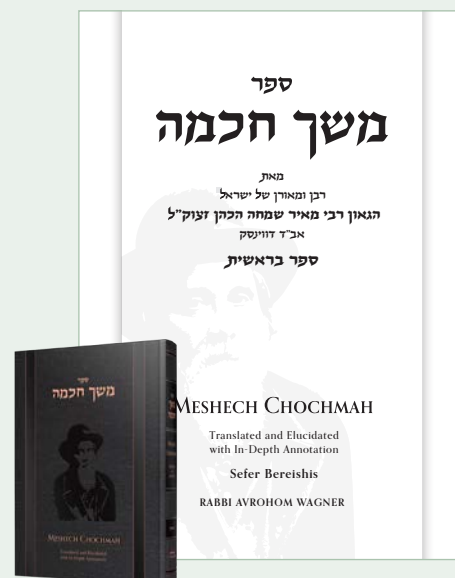
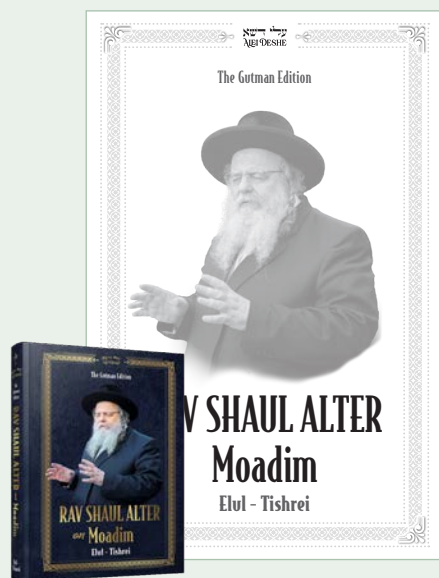
The Torah made allowance for a soldier who is powerless before his passions. It made no such allowance where his brother's freedom is at stake. The enemy's surrender must be unconditional; the Torah's concession is not.

יכול האדם למצוא את חלקו בתורה.

ועוד ציוותה התורה “לא תראה את חמור אחיך או שורו נופלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו,” שלא יאמר הצדיק שלא נצטווה אלא על מי שלא נתרחק ונפל כל כך, אבל מי שהוא בבחינת “נופלים בדרך,” שנפל והרבה להרשיע, כבר אין לו תקומה והוא רשאי להתעלם ממנו. לא כן הוא, אלא כל יתעלם ממנו, ויקים אותו מנפילתו. אולם דוקא “עמו,” כאשר הוא רוצה לשוב וחסד בסיוע הצדיק, אבל מי שאינו חפץ בהקמה כלל הרי הוא בגדר לץ שאין מוכיחים אותו.

המשך מעמוד 1 ויראת שמים בבני ישראל עד יום פקודה שידרוש הקב"ה את נשמתו ויסתלק לגנזי מרומים, ואז יוכל להשיב את נשמתו כהוגן למקור מחצבתה ולא יבוש לעולם הבא.

והוסיף הפסוק לומר “וכן תעשה לחמורו,” כנגד החלק הגופני שבאדם, “וכן תעשה לשמלתו” כנגד החלק הרוחני שבאדם המשול לבגדי מלכות (שבת קנב, ב). “וכן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה” כנגד חלק התורה המיוחד לכל אדם לפי שורש נשמתו, אשר הוא בבחינת אבידה, שאין אדם יכול להשיגו זולת אותו אדם, ועל ידי החזרתו בתשובה

AVAILABLE AT ALEHZAYIS.COM